

Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 38334
<http://www.ldsa.gr> / demolab@uth.gr , +302421074432-33

Αύξηση της τελικής ατεκνίας των γυναικών και μείωση του μεγέθους της οικογένειας στην Ελλάδα: Μια διαγενεακή προσέγγιση

Πάυλος Μπαλτάς *

Σε προηγούμενο τεύχος των Δημογραφικών Νέων¹ ο Καθηγητής Β.Κοτζαμάνης ανέλυσε διεξοδικά τους λόγους για τους οποίους η συνολική γονιμότητα στην χώρα μας την δεκαετία πριν την κρίση, παρουσίασε αύξηση αναδεικνύοντας αυτό που οι δημογράφοι ονομάζουν φαινόμενο της «αναπλήρωσης» των γεννήσεων². Η παρούσα δημοσίευση συμπληρώνει και προεκτείνει την προηγούμενη εξετάζοντας δύο φαινόμενα, άμεσα -εν μέρει- συνδεδεμένα αφενός μεν με τη μετάθεση της γέννησης του πρώτου παιδιού σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία αφετέρου δε την μερική αντικατάσταση των γενεών³. Τα δυο αυτά αναδυόμενα φαινόμενα οδηγούν αφενός μεν στην αύξηση του ποσοστού των γυναικών που δεν έχουν αποκτήσει παιδί (αύξηση της τελικής ατεκνίας των γενεών, ειδικότερα δε των γενεών των γυναικών που γεννήθηκαν μετά το 1960), αφετέρου δε στη συνεχή μείωσή του μεγέθους των οικογενειών, καθώς όλο και λιγότερες γυναίκες αποκτούν περισσότερα από δυο παιδιά στη διάρκεια του αναπαραγωγικού τους κύκλου. Φυσικά η μείωση του τελικού αριθμού παιδιών που αποκτά μια γυναίκα εν μέρει μπορεί να εξηγηθεί από την όλο και αυξανόμενη ηλικία απόκτησης του πρώτου παιδιού⁴ και σίγουρα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε μια σειρά αλλαγών στα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα στο πέρασμα του χρόνου, αιτίες που δεν θα εξεταστούν στο παρόν κείμενο.

Για να περιγράψουμε την ανάπτυξη αυτών των δύο φαινομένων θα προχωρήσουμε στην περιγραφή της εξέλιξης της ολικής γονιμότητας κατά βιολογική τάξη έλευσης του παιδιού⁵. Για το σκοπό αυτό θα περιγράψουμε την γονιμότητα 35 γενεών γυναικών, και, πιο συγκεκριμένα αυτών που γεννήθηκαν από το 1935 έως και το 1969 και έχουν είτε ολοκληρώσει των αναπαραγωγικό τους βίο είτε έχουν ήδη συμπληρώσει το 40ο έτος της ηλικίας τους.

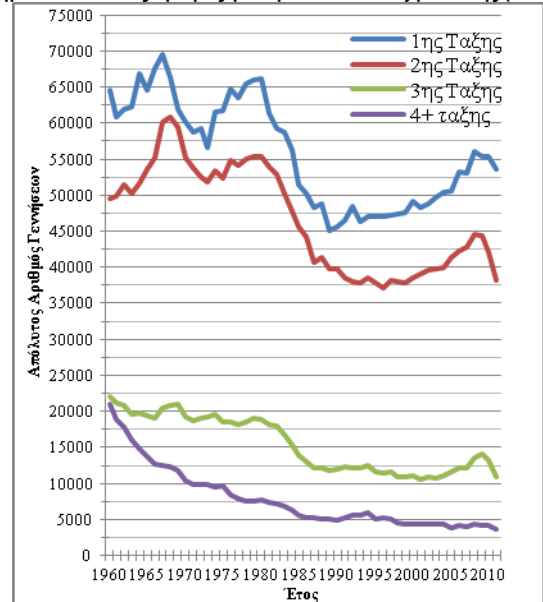
Οι γεννήσεις και η γεννητικότητα κατά βιολογική τάξη έλευσης των παιδιών.

Εξετάζοντας την εξέλιξη των γεννήσεων κατά βιολογική τάξη έλευσης στη μεταπολεμική περίοδο (Γράφημα 1) διαπιστώνουμε ότι το 1960 από τις συνολικά 157.239 γεννήσεις οι 64.553 είναι πρώτες (το 41,0%), οι 49.577 δεύτερες (το 31,5%), οι 22.104 τρίτες (το 14,0%) και οι 21.005 τέταρτες και άνω (το 13,5%). Οι πρώτες και δεύτερες γεννήσεις (γεννήσεις 1ης και 2ης τάξης) ακολουθούν σχετικές παράλληλες πορείες, καθώς σε μια πρώτη περίοδο (ανάμεσα στο 1960 και 1967) αυξάνονται⁶, εν συνέχεια -μέχρι και το 1973- φθίνουν, για να ακολουθήσουν εκ νέου αυξητική πορεία μέχρι και το 1980⁷, να μειωθούν την δεκαετία του '80 και να σταθεροποιηθούν την επόμενη δεκαετία (46.000 1ης τάξης και 37.000 γεννήσεις 2ης τάξης). Από το 1999 και μετά ακολουθούν εκ νέου αυξητική πορεία για να φτάσουν το 2009 οι πρώτες τις 55.328 και οι δεύτερες τις 44.322 (δηλαδή αύξηση σε σχέση με το 1999 κατά περίπου 16,5%).

Οι γεννήσεις της 3ης και της 4ης και άνω τάξης είχαν σχετικά πιο ομαλή πορεία και λιγότερες διακυμάνσεις σε σχέση με τις δυο πρώτες τάξεις καθώς ακολούθησαν - αν και με διαφοροποιημένους ρυθμούς στις διάφορες υπο-περιόδους- πτωτική πορεία. Ειδικότερα, οι γεννήσεις της 3ης τάξης θα μειωθούν αρχικά με σχετικά αργούς ρυθμούς μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1980 (από 22.104 το 1960 στις 18.934 το 1980), ταχύτατα δε την επόμενη δεκαετία για να σταθεροποιηθούν εν συνέχεια γύρω από τις 11.500 μέχρι και το 2005⁸. Τα τελευταία έτη όμως η φθίνουσα πορεία τους ανατρέπεται καθώς ανάμεσα στο 2006 και 2009 παρουσιάζουν αυξητική τάση για να φτάσουν το 2009 τις 14.042, τιμή ανάλογη με αυτή που είχαν καταγράψει τελευταία φορά το 1985.

Η πορεία των γεννήσεων της 4ης τάξης και άνω διαφοροποιείται, καθώς αυτές ακολουθούν έντονη πτωτική πορεία ανάμεσα στο 1960 και το 2009⁹ με μια μόνον εξαίρεση, την πενταετία 1990-1994, όπου θα καταγραφεί μικρή αύξηση του αριθμού τους. Πιο

Γράφημα 1: Απόλυτος αριθμός γεννήσεων κατά τάξη έλευσης (1960-2011)

Πηγή: ΕΔΚΑ, Βάση δεδομένων ΟΔΕ/Ιδία Επεξεργασία

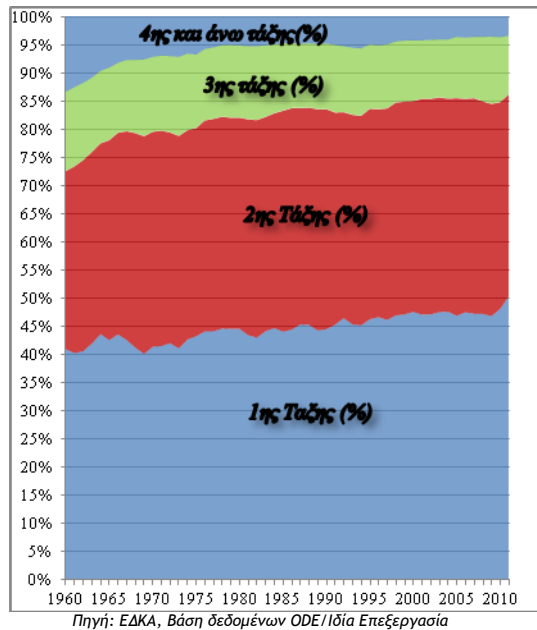
συγκεκριμένα θα μειωθούν σχεδόν κατά 50% σε μια δεκαετία (ανάμεσα στο 1960 και 1970)¹⁰, η πτωτική δε πορεία τους θα συνεχισθεί με πιο αργούς ρυθμούς μέχρι και το 1990 όταν θα καταγραφούν 50% λιγότερες τέταρτες γεννήσεις σε σχέση με αυτές του 1970 (4.894) ενώ το 2009 θα καταγραφούν ακόμη λιγότερες (μόλις 4.240).

Αν περάσουμε από τις απόλυτες τιμές στις σχετικές θα διαπιστώσουμε (Γράφημα 2) ότι μετά το 1960 το ποσοστό επί του συνόλου των γεννήσεων της 1ης και 2ης τάξης αυξάνεται συνεχώς (από 41% και 31,5% το 1960 στο 46,9 και 37,6 % αντίστοιχα το 2009). Αντίθετη ακριβώς πορεία ακολουθούν οι

* Ερευνητής ΕΔΚΑ, Υποψήφιος διδάκτορας Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας/ Université Montesquieu-Bordeaux IV. Email: pavlos.baltas@gmail.com

γεννήσεις 3ης και 4ης και άνω τάξης, το ειδικό βάρος των οποίων μειώνεται αδιάλειπτα την ίδια περίοδο (ιδιαίτερα δε αυτό των γεννήσεων 4ης τάξης και άνω). Ειδικότερα, οι γεννήσεις 3ης τάξης από 14,1% το 1960 θα περιορισθούν στο 11,9% το 2009 ενώ αυτές της 4ης τάξης και άνω που αποτελούσαν το 13,4% του συνόλου το 1960, μετά από 50 χρόνια (2009) θα περιορισθούν στο 3,6%. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ειδικού βάρους των γεννήσεων 1ης και 2ης τάξης, καθώς, ενώ το 1960 αποτελούν αθροιστικά το 73% του συνόλου των γεννήσεων, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 αποτελούν το 80% και από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 φτάνουν πλέον το 85%.¹¹

Γράφημα 2: Αθροιστική συχνότητα γεννήσεων κατά τάξη (1960-2011)

Η διαγενεακή ανάλυση¹² της γονιμότητας κατά βιολογική τάξη έλευσης των γεννήσεων.

Η τελική γονιμότητα των γενεών στη χώρα μας (ο αριθμός δηλ. των παιδιών που έφεραν κατά μέσο όρο στον κόσμο στο τέλος της αναπαραγωγικής τους περιόδου) ακολουθεί αργή στην αρχή, επιταχυνόμενη όμως στη συνέχεια πτωτική πορεία (Πίνακας 1), καθώς οι γυναίκες που γεννήθηκαν λίγο πριν από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έφεραν στον κόσμο 2,05 /παιδιά, αυτές που γεννήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1960 1,93 παιδιά και αυτές των νεώτερων γενεών (οι γεννηθείσες λίγο πριν το 1970) 1,65 παιδιά.¹³

Πίνακας 1: Τελική γονιμότητα επιλεγμένων γενεών

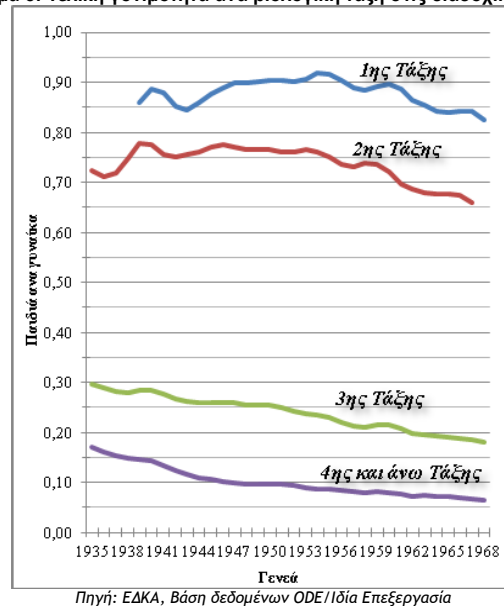
Γενεά	Τελική Γονιμότητα
1939	2,05
1945	1,98
1950	2,02
1955	2,01
1960	1,93
1965	1,77
1969	1,65

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως και η ανάλυση της τελικής γονιμότητας ανά βιολογική τάξη γέννησης των παιδιών¹⁴ στις διαδοχικές γενεές (Γράφημα 3). Από μια πρώτη ανάγνωση του γραφήματος αναδεικνύεται η πτώση της για τις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1955 για την 1η και 2η τάξη γέννησης και ταυτόχρονα την καθοδική πορεία για τις γεννήσεις 3ης και 4ης και άνω τάξης από την γενεά του 1935 και μετά.

Η σημαντικότερη επίπτωση των προαναφερθέντων είναι η αύξηση του τελικού ποσοστού ατεκνίας στις γενεές, που από την γενεά του 1963 και μετέπειτα ξεπερνάει το 15%, ποσοστό σχεδόν διπλάσιο αυτού που καταγράφεται στην γενεά του 1955 (8%). Η ανάλυση αυτή αποτυπώνει επιπλέον την μεταβολή του ημερολογίου της τεκνογονίας στις γενεές, την συνεχόμενη δηλ. αναβολή της έλευσης του πρώτου παιδιού με άμεση απόρροια την αύξηση της μέσης ηλικίας της τεκνογονίας σε όλες τις επόμενες τάξεις, αύξηση που ξεκινά με την γενεά του 1959 για να επιταχυνθεί στις νεώτερες γενεές.

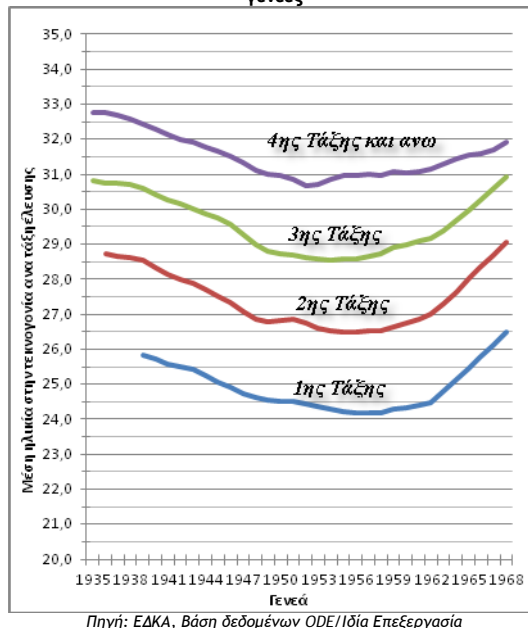
Ειδικότερα, εξετάζοντας την τελική γονιμότητα πρώτης τάξης για τις γενεές 1940-1943 διαπιστώνουμε ότι αυτή θα κυμανθεί γύρω από τα 850 παιδιά/1000 γυναίκες, θα αυξηθεί εν συνεχεία στις επόμενες γενεές (μεγίστη τιμή στις γενεές 1954-1955=920 παιδιά 1ης τάξης/1000 γυναίκες), θα σταθεροποιηθεί ως και την γενεά του 1960 (γύρω από 900-890 παιδιά/ 1000 γυναίκες) και θα συρρικνωθεί στις νεώτερες γενεές για να φτάσει στις γυναίκες που γεννήθηκαν το 1968¹⁶ στα 820 παιδιά.

Γράφημα 3: Τελική γονιμότητα ανά βιολογική τάξη στις διαδοχικές γενεές

Η τελική γονιμότητα 2ης τάξης¹⁷, είχε μια πιο σταθερή πορεία ανάμεσα στις γενεές του 1939 και του 1960 (γύρω από τα 750 παιδιά/1000 γυναίκες). Από την γενεά όμως του 1961 και μετά ξεκινάει η μείωσή της για να φτάσει στην γενεά του 1969¹⁸ στα 620 παιδιά δεύτερης τάξης/ 1000 γυναίκες. Αντίθετα η μείωση της γονιμότητας 3ης και 4ης+ τάξης είναι συνεχής από την γενεά του 1939 και μετέπειτα, καθώς για τις γεννήσεις 3ης τάξης η τελική γονιμότητα των γυναικών που γεννήθηκαν το 1939 ανέρχεται στα 280 παιδιά 3ης τάξης /1000 γυναίκες, για να φτάσει στις γυναίκες που γεννήθηκαν το 1969¹⁹ στα 170 παιδιά. Αντίστοιχα η τελική γονιμότητα 4ης και άνω τάξης ήταν για την γενεά του 1939 150 παιδιά/1000 γυναίκες και μετά από από την συνεχή πτώση της στις επόμενες γενεές θα περιορισθεί (εκτίμηση) στην γενεά του 1969²⁰ στα 60 μόλις παιδιά 4^{ης} τάξης και άνω/1000 γυναίκες.

Γράφημα 4: Μέση ηλικία στην τεκνογονία ανά τάξη γέννησης στις διαδοχικές γενεές

Η μέση ηλικία στην τεκνογονία κατά βιολογική τάξη γέννησης (η μέση δηλαδή ηλικία στην απόκτηση του πρώτου, δεύτερου, τρίτου κοκ παιδιού) στις γενεές (Γράφημα 4) έχει σχετικά ταυτόσημη

εξέλιξη για όλες τις τάξεις, καθώς μετά από μια περίοδο συνεχούς πτώσης και υιοθέτησης ενός πρώιμου ημερολογίου ανεξαρτήτου τάξεως έλευσης του παιδιού, ο δείκτης ακολούθησε ανοδική πορεία καθώς όλες οι γεννήσεις άρχισαν να τελούνται σε όλο και μεγαλύτερες ηλικίες.

Συγκεκριμένα η μέση ηλικία στην απόκτηση του πρώτου παιδιού από 25,8 έτη στην γενεά του 1939 θα μειωθεί στα 24,2 έτη στη γενεά του 1958 και εν συνεχεία θα αυξάνει συνεχώς για να ανέλθει στη γενεά του 1969 στα 26,8 έτη. Στις γεννήσεις 2ης τάξης η μέση ηλικία της μητέρας που ήταν στη γενεά του 1939 28,5 έτη θα μειωθεί μέχρι και την γενεά του 1956 (26,5 έτη) και θα αρχίσει να αυξάνεται στις μετέπειτα γενεές για να φθάσει στη γενεά του 1969 τα 29,3 έτη. Αντίστοιχα για τις γεννήσεις 3ης και 4ης+ τάξης η μέση ηλικία στη γενεά του 1939 που ανήρχετο στα 30,6 και 32,4 έτη αντίστοιχα, μετά από μια μικρή σχετικά μείωση στα 29 έτη για τις γεννήσεις 3ης τάξης στην γενεά του 1960 και στα 30,9 έτη για τις γεννήσεις 4ης+ τάξης στη γενεά του 1958, θα καταγράψει στη συνέχεια ταχύτατη αύξηση (31,3 και 32,1 έτη αντίστοιχα στην γενεά του 1969), αύξηση οφειλόμενη στη αναβολή απόκτησης του πρώτου παιδιού η οποία μεταθέτει αυτόματα την μέση ηλικία και στις μετέπειτα τάξεις

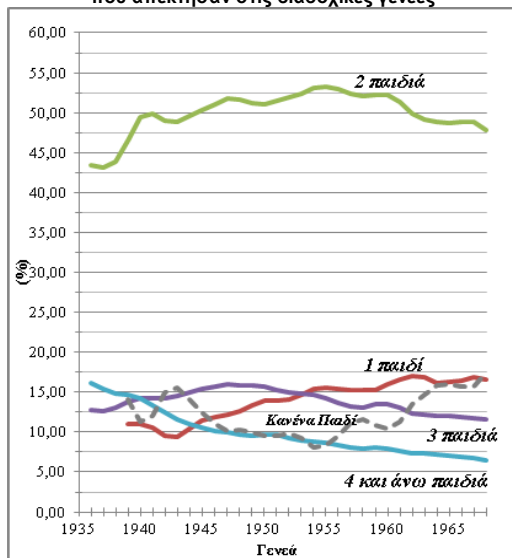
Με βάση τα προαναφερθέντα διαπιστώνουμε ταυτόχρονα ότι η μέση χρονική διάρκεια ανάμεσα στην απόκτηση του πρώτου και του δεύτερου παιδιού -καθώς επίσης και ανάμεσα στο δεύτερο και το τρίτο, κοκ παιδί- δεν διαφοροποιείται και παραμένει ανεξαρτήτως της γενεάς κατά μέσο όρο ανάμεσα στα 2,0 και 2,5 έτη αντίστοιχα.

Από την πρότερη ανάλυση της γονιμότητας ανά τάξη έλευσης των παιδιών προκύπτουν τρία βασικά συμπεράσματα: α) όσο μεγαλύτερη είναι η τάξη γέννησης του παιδιού τόσο μεγαλύτερη είναι και η πτώση της γονιμότητας στις διαδοχικές γενεές των γυναικών που γεννήθηκαν μετά το 1935, β) η πτώση της τελικής γονιμότητας επιταχύνεται στις νεότερες γενεές καθώς, η «επιλογή» τους να ξεκινήσουν την αναπαραγωγική τους δραστηριότητα σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία, αποτελεί από μόνη της ανασταλτικό παράγοντα για την απόκτηση μεγαλύτερου αριθμού παιδιών²¹ και γ) η πολυτεκνία είναι εκτός των επιλογών των νεότερων γενεών, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την εξέταση των πιθανοτήτων διεύρυνσης οικογένειας²².

Η ολοένα αυξανόμενη τελική ατεκνία και η μείωση του μεγέθους των οικογενειών.

Η συνεχής τάση μείωσης της γονιμότητας 1ης τάξης στις νεότερες γενεές (Γράφημα 5) αποτυπώνει την ανάδυση ενός νέου φαινομένου, αυτού της αύξησης της τελικής ατεκνίας γεγονός που πιθανότατα θα οδηγήσει – σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας- στο 1 στις 5 γυναίκες που γεννήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '60 να μην αποκτήσει ούτε ένα παιδί στη διάρκεια του αναπαραγωγικού της κύκλου.

Γράφημα 5: Ποσοστό γυναικών αναλόγως του τελικού αριθμού των παιδιών που απέκτησαν στις διαδοχικές γενεές

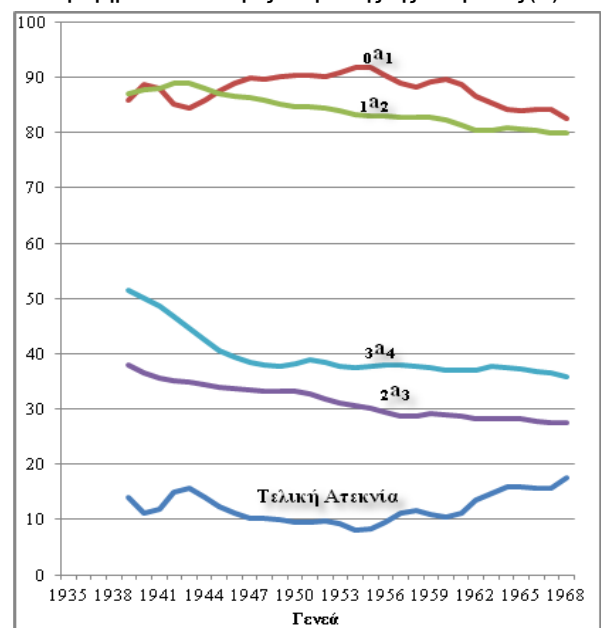

Πηγή: ΕΔΚΑ, Βάση δεδομένων ΟΔΕ/Ιδία Επεξεργασία

Το τελευταίο αυτό γεγονός μας οδηγεί στη διατύπωση μιας υπόθεσης εργασίας η οποία αν και δεν μπορεί να εξεταστεί στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον: η συνεχής αύξηση της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία συμβάλει και αυτή στην αύξηση του ποσοστού της ατεκνίας καθώς, τμήμα των γυναικών των νεότερων γενεών που αποφασίζει να φέρει στον κόσμο ένα πρώτο παιδί σε μεγαλύτερη σχετικά ηλικία από' ότι οι προγενέστερες γενεές δεν θα μπορούσε να το πράξει, καθώς η βιολογική ικανότητα της γυναίκας μειώνεται με τα χρόνια και ιδιαίτερα μετά τα 35 έτη²³. Από τις αναλύσεις μας προκύπτει επίσης ότι όλο και μικρότερο ποσοστό γυναικών στις διαδοχικές γενεές φέρνει στον κόσμο περισσότερα από 3 παιδιά, ενώ από τις γενεές 1960 και μετά το ποσοστό των γυναικών με 2 παιδιά φθίνει (50% στην γενεά του 1955, 45% στην γενεά του 1969). Τα δεδομένα αυτά ενισχύουν την υπόθεσή που διατυπώσαμε ήδη ότι δηλ. η υιοθέτηση ενός ώριμου ημερολογίου και η απόκτηση όλο και σε μεγαλύτερη ηλικία του πρώτου παιδιού περιορίζει τα βιολογικά περιθώρια σε ένα τμήμα των γυναικών που θα επιθυμούσε ενδεχομένως ένα επιπλέον παιδί.

Οι πιθανότητες διεύρυνσης της οικογένειας στις διαδοχικές γενεές - Γράφημα 6- (οι πιθανότητες δηλ. στο να αποκτήσει μια γυναίκα ένα πρώτο παιδί, οι πιθανότητες αυτών που έχουν ήδη ένα πρώτο παιδί να φέρουν στον κόσμο ένα δεύτερο κ.ο.κ.) αναδεικνύουν τα νέα πρότυπα και επιβεβαιώνουν τα προαναφερθέντα. Διαπιστώνουμε ειδικότερα ότι, ενώ η πιθανότητα απόκτησης ενός πρώτου παιδιού (0a1) αυξάνει στις γυναίκες που γεννήθηκαν από το 1935 έως και αυτές που γεννήθηκαν στα μέσα της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας (92 σχεδόν στις 100 γυναίκες των γενεών 1954-55 απέκτησαν ένα πρώτο παιδί) , φθίνει εν συνεχεία (79 στις 100 στην γενεά 1969).

Γράφημα 6: Πιθανότητες διεύρυνσης της οικογένειας (%)

Πηγή: ΕΔΚΑ, Βάση δεδομένων ΟΔΕ/Ιδία Επεξεργασία

Ταυτόχρονα, η πιθανότητα απόκτησης ενός δεύτερου παιδιού από μια γυναίκα που είχε ήδη ένα πρώτο (1a2) μειώνεται συνεχώς στις διαδοχικές γενεές (90 στις 100 γυναίκες που είχαν ήδη ένα παιδί στην γενεά 1955, λιγότερο από 80 στις 100 στην γενεά του 1969). Το αυτό συμβαίνει και με τις επόμενες πιθανότητες οι οποίες φθίνουν σταθερά, με εντονότερη την μείωση της πιθανότητας απόκτησης ενός 4ου και άνω παιδιού από μια γυναίκα που έχει ήδη 3 παιδιά (μείωση κατά 30% ανάμεσα στην γενεά 1939 και στην γενεά του 1969). Τα δεδομένα αυτά επιβεβαιώνουν ότι τα νεότερα νοικοκυριά τείνουν να αποκλείσουν το ενδεχόμενο απόκτησης περισσότερων των δύο παιδιών. Είναι έτσι πολύ πιθανόν ότι οι νεότερες οικογένειες (αυτές δηλ. που θα τεκνοποιήσουν μετά το 2005) να αποτελούνται πλέον στην τεράστια πλειοψηφία τους από τέσσερα το μέγιστο άτομα καθώς οι πολύτεκνες τείνουν να εξαφανισθούν...

Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία, περιορίστηκε στην εξέταση της ολικής γονιμότητας των γυναικών κατά βιολογική τάξη έλευσης του τέκνου. Δεν καλύπτει επομένως άλλες σημαντικές πτυχές όπως π.χ η σχέση γαμηλιότητας και γονιμότητας, η εκτός γάμου γονιμότητα ή ακόμη η γονιμότητα των αλλοδαπών. Τα κυριότερα συμπεράσματά της μπορούν να συνοψισθούν στα κάτωθι:

Η μείωση των δεικτών γονιμότητας 3ης και 4ης τάξης +, είναι απόρροια μιας συνειδητής κατά το μάλλον ή ήττον επιλογής των γυναικών των νεότερων γενεών (βλ. αλλαγή των προτύπων, αλλαγή των προσωπικών στόχων και επιθυμιών...)

Η αναβολή χρονικά απόκτησης του πρώτου παιδιού (δηλ. η μετατόπιση της απόκτησής του σε μεγαλύτερη ηλικία) οδηγεί αυτόματα και στην μείωση των πιθανοτήτων απόκτησης περισσότερων των 2 παιδιών καθώς από την ανάλυση των πιθανοτήτων διεύρυνσης της οικογένειας προκύπτει ότι όλο και μικρότερο ποσοστό από τις γυναίκες που απέκτησαν 2 παιδιά θα αποκτήσει τρίτο, από αυτές που απέκτησαν 3 τέταρτο κ.ο.κ Αντίθετα η αυξανόμενη ατεκνία που παρατηρούμε ιδιαίτερα από τη γενεά του 1968 και μετά χρήζει περαιτέρω ανάλυσης

Η σύγκριση της γονιμότητας της γενεάς του 1955 με αυτήν του 1965 και του 1969 αναδεικνύει κάποια ερωτήματα και ως προς την αποτελεσματικότητα των όποιων πολιτικών ενίσχυσης της γονιμότητας στην χώρα μας προ της κρίσης (πολιτικών επικεντρωμένων αποκλειστικά σε μέτρα για τους πολύτεκνους) και αφήνει να διαφανεί ότι με τις υφιστάμενες συνθήκες, αν στόχος είναι η σταθεροποίηση της γονιμότητας γύρω από τα όρια αναπαραγωγής των γενεών (2,1 παιδιά/γυναίκα) οι υιοθετηθείσες πολιτικές θα πρέπει ενδεχομένως να επανεξετασθούν: θα πρέπει ειδικότερα να είναι περισσότερο «κάθετες» (λαμβάνοντας π.χ. πολύ περισσότερο υπόψη τα εισοδηματικά κριτήρια ή/ και στοχευμένες στο να δώσουν κίνητρα στην απόκτηση του 1ου / 2ου παιδιού) και λιγότερο οριζόντιες, αν επιθυμούμε οι νεότερες γενεές (ιδιαίτερα οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1980) να φέρουν στον κόσμο 2 παιδιά κατά μέσο όρο.

Τέλος, και σε σχέση με τα αμέσως προαναφερθέντα, οι λόγοι αναβολής από τις γυναίκες του χρόνου απόκτησης του πρώτου και του δεύτερου παιδιού (όπως π.χ. η επιμήκυνση του χρόνου σπουδών, η αυξανόμενη συμμετοχή στον κόσμο της μισθωτής εργασίας ή ακόμη η επιδίωξη επαγγελματικής καριέρας) θα πρέπει να οδηγήσουν σε αναγκαίες προσαρμογές των πολιτικών. **Τα νέα αυτά δεδομένα χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης, ιδιαίτερα μετά της εκδήλωση της πρόσφατης κρίσης για να αποκτήσουμε μια πιο σαφή εικόνα για το ποια είναι τα αποτελεσματικότερα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν, αν μια γονιμότητα στα όρια της αναπαραγωγής των γενεών αποτελεί ακόμη στόχο.**

Υποσημειώσεις

¹ Κοτζαμάνης Β. (2012) Η αύξηση των γεννήσεων και της γεννητικότητας στην Ελλάδα (1999-2009), ένα παράδοξο; *Δημογραφικά Νέα*, 20. http://www.demography-lab.prd.uth.gr/DemoNews/DEMONEWS_20.pdf

² Η αύξηση των ποσοστών γονιμότητας στις μεγαλύτερες αναπαραγωγικές ηλικίες (συνήθως ανω των 30 ετών) ως αποτέλεσμα της προσπάθειας αναπλήρωσης των γεννήσεων που ανέβαλαν οι ίδιες γυναίκες σε νεότερες ηλικίες και είχαν ως αποτέλεσμα την μείωση των ποσοστών γονιμότητας στις ηλικίες αυτές.

³ Στη διαγενεακή ανάλυση οι γενεές «αναπαράγονται» πλήρως όταν, σε ένα κλειστό πληθυσμό, οι γυναίκες των γενεών αυτών, στο τέλος της αναπαραγωγικής τους ζωής, έχουν φέρει στον κόσμο έναν αριθμό παιδιών που θα τις αντικαταστήσει πλήρως (δηλ. τουλάχιστον μια κόρη που θα αντικαταστήσει μια μητέρα) Με τις επικρατούσες συνθήκες θνησιμότητας στις ανεπτυγμένες χώρες εκτιμάται πως για να αναπαράχθουν οι γενεές σε έναν κλειστό πληθυσμό πρέπει στο τέλος της αναπαραγωγικής τους ηλικίας (στο 50ο έτος τους), οι γυναίκες να έχουν φέρει στον κόσμο τουλάχιστον 2,1 παιδιά κατά μέσο όρο για να αντικατασταθούν από μια κόρη (2,1 και όχι 2 παιδιά εξαιτίας αφενός της θνησιμότητας, αφετέρου του γεγονότος ότι επί 1.000 γεννήσεων έχουμε κατά μέσο όρο 488 κορίτσια και 512 αγόρια). http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00419_gr.pdf

⁴ Είναι όμως γνωστό ότι όσο πιο νωρίς ηλικιακά αποκτήσει το πρώτο της παιδί μια γυναίκα τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να αποκτήσει ένα μεγάλο αριθμό παιδιών. Επίσης προφανές είναι ότι και οι γυναίκες οι οποίες θα ήθελαν να αποκτήσουν ένα μεγαλύτερο αριθμό τέκνων θα έπρεπε να ξεκινήσουν σε νεότερη ηλικία την αναπαραγωγική τους δραστηριότητα για να αυξήσουν τις πιθανότητες απόκτησης του επιθυμητού αριθμού τεκνών.

⁵ Η γονιμότητα μιας γυναίκας αναλόγως της σειράς έλευσης των γεννήσεων στα πλαίσια του βίου της (βλ. <http://www.e-demography.gr/Metadata/Dictionary>).

⁶ Φτάνοντας τις 69.496 και 60.218 αντίστοιχα.

⁷ Το έτος αυτό ο αριθμός τους είναι σχεδόν ταυτόσημος με αυτόν του 1967.

⁸ (11.682 γεννήσεις 3ης τάξης).

⁹ Θα μειωθούν σχεδόν κατά 50%, μόλις μέσα σε μια δεκαετία, (ανάμεσα στο 1960 και 1970, από 21.005 σε 10.392), η πτωτική δε πορεία τους θα συνεχισθεί με αργότερους ρυθμούς μέχρι και το 1990 όταν θα καταγραφούν 50% λιγότερες από αυτές του 1970 (4.894).

¹⁰ από 21.005 σε 10.392.

¹¹ Η καταγραφόμενη αυτή αύξηση της βαρύτητας οφείλεται προφανώς στην μείωση των γεννήσεων 3ης και 4ης και άνω τάξης και όχι στην αύξηση των απολύτων αριθμών των γεννήσεων 1ης και 2ης τάξης.

¹² Ο υπολογισμός της διαγενεακής γονιμότητας έγινε με βάση τα Στοιχεία φυσικής κίνησης από το 1960 έως και το 2011 από την βάση δεδομένων του ODE η οποία έχει παραχωρηθεί στο ΕΔΚΑ.

¹³ Ποσοστό εκτίμησης 10%.

¹⁴ Η σειρά μιας γέννησης στο συνολικό αριθμό γεννήσεων ζώντων τέκνων που έχει φέρει στον κόσμο μία μητέρα. http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00618_gr.pdf.

¹⁵ Ο αριθμός των παιδιών 1ης τάξης που έχουν γεννηθεί από μια πραγματική γενεά 1000 γυναικών (μέχρι το τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου). Ο δείκτης αυτός δίνει επίσης το πλήθος επί 100 γυναικών μιας γενεάς που απέκτησε ένα παιδί στην διάρκεια του αναπαραγωγικού της βίου.

¹⁶ Ποσοστό εκτίμησης 1,79%.

¹⁷ Ο αριθμός των παιδιών 2ης τάξης που έχουν γεννηθεί από μια πραγματική γενεά 1000 γυναικών (μέχρι το τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου).

¹⁸ Ποσοστό εκτίμησης 3,65%.

¹⁹ Ποσοστό εκτίμησης 7,2%.

²⁰ Ποσοστό εκτίμησης 10,52%.

²¹ Είναι προφανές επίσης ότι και οι γυναίκες οι οποίες θα ήθελαν να αποκτήσουν ένα μεγαλύτερο αριθμό τέκνων θα έπρεπε να ξεκινήσουν σε νεότερη ηλικία την αναπαραγωγική τους δραστηριότητα για να αυξήσουν τις πιθανότητες απόκτησης του επιθυμητού αριθμού τεκνών.

²² Η πιθανότητα για μια γυναίκα που έχει ήδη n τέκνα, να αποκτήσει n + 1 τέκνα. Υπολογίζεται ο λόγος των n + 1 τέκνων προς τα n τέκνα. http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00543_gr.pdf.

²³ Η βιολογική ικανότητα τεκνοποίησης της γυναίκας είναι στο "μάξιμουμ" της στα 20 έτη, χρονικό σημείο από το οποίο και μετά γνωρίζει με το πέρασμα των ετών αργή μείωση μέχρι και τα 35 έτη, από την τελευταία αυτή ηλικία και μετά η μείωση έτος με το έτος είναι όλο και πιο γρήγορη καθιστώντας την ικανότητα αυτή σχεδόν μηδενική από τα 45 έτη και μετά.

<http://www.ined.fr/fr/lexique/bdd/mot/Fertilit%C3%A9/motid/63/>

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: Ηράκλειτος ΙΙ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

